

Litwo! Ojczyzno moja!

O cytacie

Cytat ten to inwokacja, fragment otwierający EPOPEJĘ NARODOWĄ Adama Mickiewicza pt. *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z r. 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem*. Słowo *zajazd* oznacza tu 'zajęcie siłą czyjeś posiadłości, egzekwowanie wyroku sądowego często przy użyciu broni'. Jednym z wątków *Pana Tadeusza* jest spór o zamek, który prowadzą ze sobą dwa rody: Sopliców i Horeszków. Teoretycznie zamek należy do Sopliców, ponieważ wyrokiem sądu został im oddany, jednak dawniej zamek należał do Horeszków, którzy zamierzają dokonać zajazdu na Sopliców i siłą odebrać im zamek.

Współcześnie wyraz *zajazd* oznacza niewielki hotel przy ruchliwej drodze.

Przywołany cytat to najbardziej rozpoznawalny fragment pochodzący z tego utworu.

Litwo! Ojczyzno moja! ty jesteś jak zdrowie.
Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,
Kto cię stracił. Dziś piękność twą w całej ozdobie
Widzę i opisuję, bo tęsknię po tobie.

Pan Tadeusz rozpoczyna się od apostrofy (zwrotu) do Litwy, ojczyzny Mickiewicza. To tradycja poematów antycznych, które rozpoczynały się od uroczystego wezwania do muz lub bogów mających wesprzeć poetę w tworzeniu dzieła. Mickiewicz odchodzi nieco od tego schematu i zwraca się do swojej ojczyzny, by zaraz w kolejnych wersach nawiązać do renesansowej tradycji literatury polskiej, a konkretnie przywołać FRASZKĘ Jana Kochanowskiego *Na zdrowie*.

Po apostrofie do Litwy następuje zwrot do MATKI BOSKIEJ: „Panno Święta, co jasnej bronisz Częstochowy / I w Ostrej świecisz Bramie!”. Przywołanie dwóch najbardziej znanych wizerunków Maryi: Czarnej Madonny z Częstochowy i Matki Boskiej Ostrobramskiej pozwala na odczytanie tego fragmentu jako sakralizacji wizerunku ojczyzny.

Wydaniu *Pana Tadeusza* towarzyszyło zamieszanie redakcyjne. Mickiewicz napisał, choć nie do końca zredagował, także część *Epilog* (zakończenie utworu), ponieważ jednak nie zdążył jej dołączyć do pierwszego wydania, badacze do dziś spierają się, czy należy ją traktować jako część dzieła czy jako osobny komentarz do niego. Ireneusz Opacki jest zdania, że najprawdopodobniej stanowi on element pewnej ramy kompozycyjnej, którą rozpoczyna

inwokacja, gdzie bohater utworu przenosi się w marzeniach i wspomnieniach do swej ojczyzny, zaś w *Epilogu* czytamy: „O tem że dumać na paryskim bruku, / Przynosząc z miasta uszy pełne stuku, / Przeklęstw i kłamstwa, niewczesnych zamiarów, / Za późnych żalów, potępieńczych swarów!”, co obrazuje sytuację Polaków znajdujących się na emigracji i przeżywających gorzki upadek powstania listopadowego oraz wdających się nieustannie w wewnętrzne spory. Badacz, analizując taki układ tekstu, wskazuje na dwie ramy, w które został ujęty poemat: sielankową, baśniową, jasną, radosną, łagodnie rozmarzoną i drugą: gorzką, ciemną, rozpaczliwą i bardzo prawdziwą.

O autorze i jego twórczości

zob. **Bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy!*

Nawiązania

W inwokacji znaleźć można nawiązania do fraszki *Na zdrowie* Jana Kochanowskiego (zob. **Szlachetne zdrowie, / nikt się nie dowie / Jako smakujesz, / aż się zepsujesz*). Ojczyzna zostaje tu porównana do jednej z najważniejszych wartości w życiu – zdrowia, które tak naprawdę człowiek zaczyna cenić w momencie, kiedy je traci. Podobną rolę odgrywa tu Litwa, którą poeta na skutek działalności politycznej musiał opuścić i miał małe szanse, aby kiedykolwiek ją jeszcze zobaczyć, chciał więc w strofach poematu utrwalić jej obraz i piękno. Obecnie wykonania *Inwokacji* można znaleźć wśród nagrań popularnych grup muzycznych takich jak IRA, czy w parodii Kabaretu OT.TO (*Rap Tadeusz*), ale także w wykonaniach młodzieżowych takich jak na przykład jej rapowa / hip-hopowa wersja Maximusa czy hip-hopowa wersja Siwego.

Warto wiedzieć

EPOPEJA NARODOWA – mianem epopei narodowej określa się dłuższy utwór wierszowany, który przedstawia losy bohaterów narodowych w jakimś ważnym i przełomowym dla danego narodu momencie. W przypadku *Pana Tadeusza* istniały spory badaczy, którzy wskazywali na brak znanego z historii bohatera i brak jako takiego narodu w opisywanym okresie. Ireneusz Opacki wyjaśnia epopeiczność tego utworu wskazując na znaczące zmiany w sposobie myślenia Polaków, u których świadomość rodowa, gdzie każdy broni swego, przekształca się w narodową w momencie, w którym jednoczą się przeciw wspólnemu wrogowi ojczyzny.

FRASZKA zob. **Gościu, siądź pod mym liściem*

MATKA BOSKA zob. *Bogurodzica

Z opracowań

I tu również przejawia się, w tych drobiazgach konstrukcyjnych, narodowość epopei Mickiewicza: zostały one unarodowione, spolszczone. Jeśli inwokacja – to do Ojczyzny, wypowiedana poetycką formułą, zakorzenioną w początkach polskiej poezji narodowej, w Kochanowskim: *Szlachetne zdrowie...* A jeśli do bóstwa, jak chce tradycja epopeiczna – to do Matki Boskiej zobaczonej w kulcie narodowym, Częstochowskiej i Ostrobramskiej... (Opacki 1995, 203).

Bibliografia

Opacki I., 1995, *W środku niebokręga*, Katowice.

Witkowska A., Przybylski R., 1997, *Romantyzm*, Warszawa.

Zgorzelski Cz., 1976, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza: próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa.

Barbara Morcinek-Abramczyk